

ДОСВІД ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Т.В.Каменєва

Україна, м.Запоріжжя, КЗ «Запорізька спеціалізована школа-інтернат II-III
ступенів «Січковий колегіум» ЗОР

Важливим етапом на шляху українського суспільства до демократичної консолідації є виховання молоді на основі толерантності, поваги до прав людини, вміння долати стереотипи, знаходити компроміс. Необхідно, щоби школярі знали свої права і обов'язки, були впевнені, що можуть впливати на зміни в школі (у суспільстві), дотримувались статуту школи (закону в державі), мислили критично і незалежно. Цьому сприятиме впровадження громадянської освіти в школі. Громадянська освіта – це вимога часу, тому розвиток та вдосконалення її системи є актуальним завданням для всіх шкіл.

Навчально-виховний процес сьогодні недостатньо спрямований на формування демократичного світогляду. Серйозною перешкодою на шляху громадянської освіти та виховання є розрив між теоретичними знаннями та повсякденною соціальною практикою учня в школі, між теоретичними сподіваннями авторів Концепції громадянської освіти та практичними можливостями вчителів, що її впроваджують.

Пропонується здійснювати громадянську освіту в школі у чотирьох формах:

1. Як *навчальний предмет* - запровадження спеціальних навчальних курсів. Доцільним є ввести такий курс у старшій школі, ґрунтуючись на вже отриманих раніше знаннях старшокласників у царині громадянознавства та їх вікових особливостях та інтересах. Проте, на нашу думку, помилково не враховувати молодші класи, для яких оптимальною формою впровадження демократичних знань будуть ігрові заняття, тренінги, творчі зустрічі та завдання, на основі яких будуватимуться подальші демократичні знання, що учні отримуватимуть в процесі навчання.

2. Як *міжпредметна форма діяльності в рамках освітянського простору*. Найбільш суперечливий підхід, адже це є впровадження змісту громадянської освіти до існуючих шкільних предметів. Цей процес ускладнений відсутністю відповідних знань та вмінь вчителів, існуючими програмами цих предметів та відсутністю достатньої кількості часу на закріплення цих знань, що значно погіршує їх якість.

3. Як *організація позакласної та позашкільної діяльності* (виховання). Для цього можуть застосовуватись найрізноманітніші форми та методи роботи: традиційні предметні тижні, лекції, творчі зустрічі, екскурсії та експедиції, яким надається громадянське спрямування. Участь в таких заходах дає можливість учням отримати безпосередній громадянський досвід.

4. Як *організація шкільного життя*, що сприяє демократичній поведінці. Школа виступає як модель світу дорослих. Практичною школою демократії для учнів має стати учнівське самоврядування.

Ефективність громадянської освіти значною мірою зумовлюється методами її запровадження. Сучасна українська школа має чималий досвід викладання традиційними методами: лекції, семінари, диспути, бесіди, самостійна робота з підручником та періодикою, написання рефератів. Проте традиційні методи не орієнтовані на активну взаємодію учня з учителем та учнів між собою, самостійне і спільне прийняття рішень, що має бути вирішальною передумовою їх громадянської активності в майбутньому. Тому пріоритетну роль у громадянській освіті мають відігравати активні методи, що стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення і базуються на принципі багатосторонньої взаємодії.

Пропонуємо досвід Січовго колегіуму в галузі активних методів громадянської освіти, що можна запроваджувати в школі:

1. Заняття у «Школі лідера», яка об'єднує традиційні методи з різноманітними видами дискусії, ситуаційно-рольові ігри, ігри-драматизації, "мозкові атаки", інтелектуальні аукціони, тренінги та інше. Коло питань, що охоплює «Школа лідера» включає такі теми: «Лідер та лідерство», «Імідж лідера», «Команда лідера», «Партнерство та переговорний процес», «Мистецтво дебатів», «Планування та проектна діяльність», «Готовність до життєвих несподіванок», «Дефіцит віри у власні сили», «Синдром вигорання» а також основи конфліктології, ефективної комунікації, тайм менеджменту та інше. Заключним етапом підготовки у «Школі лідера» є ділова гра-проекування «Шлях до життєвого успіху».

2. Спецкурс «Політологія», що охоплює знання в галузі державотворення, державної та світової політики, політичної культури. Курс «Людина і суспільство», покликаний сформувати в учнів цілісне бачення людини і суспільства та їх взаємозв'язків, вміння керуватися принципами гуманізму, демократизму, патріотизму, плюралізму, толерантності тощо у своєму ставленні до інших людей, соціальних інститутів і цінностей.

3. Діяльність «Політичного клубу», обов'язково у різних формах: конференції, круглі столи тощо. Обов'язковим є наочний результат – висновок, заради якого збирався клуб, він має бути практично доцільним та актуальним, презентований всій шкільній громаді та максимально висвітлений в усіх існуючих та можливих формах (буклети, книги, статті, плакати, моделі, макети та інше) та шкільних засобах масової інформації (шкільна газета, радіо, дошка оголошень). Важливим є не тільки пропонувати теми для обговорення по лінії «вчитель-учень», а спонукати дітей самих вибрати тему та форму зустрічі.

4. Загальношкільні свята, урочисті лінійки, концерти, тематичні тижні спрямовані на формування почуття патріотизму та просування європейських цінностей та ідеалів: «Фестиваль культурної спадщини країн ЄС», Фестиваль «Я люблю Україну», правові вікторини, «Свято української народної пісні», «Посвята у козачата» на День Покрови Пресвятої Богородиці, «Шевченківські дні», «Великодня писанка», «Свято пам'яті» за загиблими козаками, «День Соборності України» та інше.

5. Проектна діяльність учнів: «Клас року», екологічні проекти «Екосім'я», «Екоклас», «Тиждень проектів», «Тиждень здоров'я», патріотичний проект «Тепло сердець захиснику держави» та інші.

6. Участь дітей у благодійних та філантропних заходах: проекти «Крила твої, надіє», «Різдвяна казка», «Святий Миколай», «Збір коштів для воїнів в АТО», «Листи в госпіталь», проект «Тепло сердець захиснику держави» та інше.

7. Розвиток учнівського самоврядування, що має потужний потенціал, забезпечує учнівській молоді оволодіння ключовими життєвими компетенціями, виробляє у неї життєстійкість, вчить повноцінно жити й активно діяти за нових соціально-економічних умов, адекватно реагувати на зміни, постійно самовдосконалюватись, досягати успіху. Система органів учнівського самоврядування та її робота в колегіумі побудована на основі козацьких та українських національних традицій у поєднанні з сучасними методами виховання та навчання. Учніське самоврядування підтримує постійний зв'язок з Батьківським комітетом, адже важлива роль у формуванні громадянськості має належати сімейному вихованню.

8. Шкільна газета «Джалапіта» виступає інформаційним провідником громадянської освіти між учнівським та педагогічним колективом, адміністрацією та батьками. Випуск інформаційних буклетів.

9. Зовнішні зв'язки. На становлення громадянської свідомості впливають політичні партії, громадські організації та асоціації, засоби масової інформації,

різноманітні благодійні, філантропічні організації та фонди. Ми тісно співпрацюємо з учнівськими колективами інших шкіл міста (ліцей «Захисник», ЗОШ № 49), області (Обласний педагогічний ліцей «Творчість», гімназія інтернатного типу «Дивосвіт»), громадськими організаціями «Оберіг Хортиці», «СПАС», Запорізька філія Союзу Українок «Роксолана», прес-центр «Акцент», дитяча організація «Нова археологічна школа», клуб бально-спортивного танцю «Овація», ЗТРК «Алекс».

Громадянська освіта є важливим елементом навчально-виховного процесу, тому доцільним є призначення відповідальної за її впровадження людини, яка відповідала б таким критеріям: володіння спеціальною освітою (освіта в сфері політико-правових, соціологічних та психологічних знань), авторитет серед адміністрації, педагогічного колективу, батьків, довіра учнів, здатність до самоосвіти та постійного розвитку, організаторські здібності.

Отже, ідеї громадянськості та демократії мають бути основними та наскрізними в системі шкільного життя, в його формальних та неформальних проявах. Застосування наведених форм і методів громадянської освіти та виховання покликані формувати в особистості когнітивні та поведінкові норми, що включають у себе вміння міркувати, аналізувати, ставити запитання, шукати власні відповіді, критично та всебічно розглядати проблему, робити власні висновки, брати участь у громадському житті, здатність орієнтуватися і адаптуватися в нових соціальних умовах, захищати свої інтереси, поважати інтереси і права інших, самореалізуватися тощо. Ефективна громадянська освіта можлива лише за умов створення демократичного клімату в самій школі. Вчитель повинен поважати людську гідність учня, його право на власну думку, заохочувати відкрите обговорення та демократичне прийняття рішень, плюралізм та толерантність. Необхідно залучати до співпраці зі школою батьків, культивувати серед них демократичні цінності та традиції.

Література:

Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии. (Анализ зарубежного опыта). - Рига: НПЦ «Эксперимент», 1995. - 176 с.

Громадянська освіта як засіб формування політичної культури молоді, А.Карнаух//Політичний менеджмент. - 2012. - №4. <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=79&c=1905>

Проект Концепції громадянської освіти в Україні, розроблений дослідницькою групою проекту «Освіта для демократії в Україні». <http://library.kr.ua/women.html/pgovuinidx.html>

Каменєва Тетяна Валеріївна

Тема: «Досвід громадянського виховання в загальноосвітніх навчальних закладах».

Презентація «Громадянська освіта в КЗ «Запорізька спеціалізована школа-інтернат II-III ступенів «Січковий колегіум» ЗОР».

Україна, м.Запоріжжя, КЗ «Запорізька спеціалізована школа-інтернат II-III ступенів «Січковий колегіум» ЗОР, педагог-організатор, спеціаліст

тел.0633099654, tawany.kam@gmail.com

69097, м.Запоріжжя, пр.Ювілейний, 19, тел./факс (061)2249321